

attention to the elements of personality that made it possible to commit criminal offences specific to the period in question. Raising the level of theoretical development will facilitate its rational use by practitioners. This will ensure the application of forensic science.

Thus, the application of the information model under consideration is not limited only to the content of its components when building a methodology for the investigation of certain types of criminal offences, a broader theoretical and practical significance.

1. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В. та ін. Криміналістика: підручник для студ. вищ. навч. закл. (2-е вид, перероб. і доп.). Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

2. Плетенець В. М. Розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2012. 188 с.

3. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. К. : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.

4. Журавель В. А. Окрема криміналістична методика розслідування злочинів: форма, структура, зміст. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Х. : Право, 2007. Вип. 7.

УДК 343.985

DOI: 10.31733/17-03-2023-364-367

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

завідувач кафедри

криміналістики та домедичної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИХ ВІДНОСНО ІНОЗЕМЦІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ

Під час військової агресії з боку росії дедалі збільшується кількість бойових дій, особливо у Східних і Південних регіонах нашої держави. Внаслідок подальшої ескалації спостерігається збільшення міграційних процесів як у європейські країни, так і переміщення населення у центральні та західні регіони держави. Проте, Збройні Сили України продовжують дедалі деокуповувати захоплені росією території та здійснювати у цих регіонах стабілізаційні заходи.

За цих умов керівництво держави прикладає не аби яких зусиль щодо пришвидшення вступу України до Європейського співтовариства та інтегрування до НАТО. Внаслідок цього виникає необхідність продовження раніше започаткованих реформ соціально-економічної й політичної основ суспільства враховуючи умови сьогодення. Виходячи з цієї ситуації, на початку 2023 року голова Верховної ради України Руслан Стефанчук анонсував навесні суттєві зміни у політичній, соціальній, економічній та правоохоронній сферах. Особливе місце у цій діяльності приділяється протидії корупції та організованій злочинності,

а також реформуванню правоохоронних органів в цілому. Стан справ щодо протидії злочинності в умовах сьогодення потребує покращення.

В умовах виняткової політичної обстановки у державі та ускладнення криміногенної ситуації спостерігається зміна структури й характеру злочинності, загальний рівень якої має тенденцію до зростання. На сьогодні злочинність пристосовується до новітніх умов, суттєво модернізуються форми злочинної діяльності, значно ускладнюються способи підготовки, учинення й приховування кримінальних правопорушень, що викликає певні проблеми їх швидкого розкриття та якісного розслідування.

Внаслідок цього, на жаль, спостерігається збільшення кількості насильницьких злочинів, особливо кримінальних правопорушень проти іноземців.

Можна погодитися з думкою І. Фаєра, що вчинення протиправних дій відносно іноземців викликає особливий суспільний резонанс, оскільки крім заподіяння шкоди людині

– потерпілому від кримінального правопорушення, завдається шкода іміджу України як цивілізованій європейській державі.

Як свідчать статистичні дані Офісу Генерального прокурора, кількісні показники злочинних дій є загрозливими. Так, у 2019 р. відносно іноземців було вчинено 1924 кримінальних правопорушень, у 2020 р. – 980, у 2021 р. – 807. На думку вченого, викликає занепокоєння стан розслідування даних кримінальних правопорушень і досягнення завдань кримінального судочинства. Адже, наприклад, у 2021 р. відносно іноземців було вчинено 807 кримінальних правопорушень, підозру про вчинення кримінального правопорушення було вручено 399 особам, з обвинувальним актом до суду було направлено 354 кримінальні провадження. За 6 місяців 2022 р. відносно іноземців було вчинено 221 кримінальне правопорушення, підозру про вчинення кримінального правопорушення було вручено 68 особам, з обвинувальним актом до суду було направлено 49 кримінальних проваджень [1, с. 19; 2]. Окрім того, узагальнення правоохоронної практики свідчить про високий рівень латентності цих кримінальних правопорушень. Таким чином, значна кількість випадків кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, залишається поза увагою правоохоронців, чимало з них не вдається розслідувати й передати з обвинувальним актом до суду, а щодо деяких із них унаслідок неналежного доказування обставин у кримінальному провадженні – суд виносить виправдувальний вирок [1, с. 19].

Окрім того, у 2020-2023 роках спостерігається значне зниження рівня злочинності, що обумовлено гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиною коронавірусом SARS-CoV-2 (2020-2021 рр.), внаслідок якої більшість громадян була переведена на дистанційну форму роботи й навчання, та повномасштабним вторгненням РФ на територію України (2022-2023 рр.), внаслідок якого значна кількість українців тимчасово залишила державу.

За цих умов значно знизилась і кількість протиправних дій відносно іноземців. Проте, за даними правоохоронної практики фіксується зменшення з одного боку, скажімо, крадіжок і грабежів відносно іноземців, а з іншого – збільшення шахрайств, злочинів у сфері банківських електронних платежів тощо.

Виходячи з цього, виникає необхідність у створенні сучасної дієвої методики розслідування кримінальних правопорушень, вчинених відносно іноземців. У міжнародному праві під поняттям «іноземець» розуміють осіб, які хоча й проживають на території певної країни, але не є її громадянами і мають громадянство іншої держави або не мають такого взагалі.

У юридичній літературі вчені (криміналісти, кримінологи) на дисертаційному рівні достатньо уваги приділяли питанням протидії протиправним діянням відносно іноземців, зокрема: Ю. В. Венгерова «Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у сфері туристичної діяльності» (2021 р.) [3], І. Фаєр «Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців» (2022 р.) [1], І. Ральченко «Кримінальна відповідальність за злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК України)» (2016 р.) [4], Б. Замула «Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України» (2021 р.) [5], С. Албул «Кримінологічна характеристика корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземних громадян» (2005 р.) [6] та ін.

Проте на сьогодні залишається низка невирішених організаційно-тактичних завдань.

У період, коли Україна була у складі Радянського союзу, злочинів проти іноземців майже не було. Це було пов'язано з тим, що держава була закритою країною. Громадяни СРСР майже не подорожували і до країни практично ніхто не приїздив. Усі іноземці, які потрапляли до країни, переважно були під щільним наглядом спецслужб. Проживали у певних готелях або супроводжувалися працівниками відповідних оперативних підрозділів.

За набуття Незалежності України – більшість громадян поїхали за кордон, переважно розвивати малий і середній бізнес. З 1991 року почала розвиватися туристична індустрія. На сьогодні Україна є досить привабливою туристичною країною для іноземців з багатьох країн. Це, насамперед, пов'язано з тим, що громадяни іноземних держав:

- мають з Україною спільні кордони;
- перетин державного кордону України характеризується спрощеною процедурою та певною доступністю;
- наявність в Україні значної кількості спільних етнічних діаспор;
- розвиненість торговельних та інших соціально-економічних відносин.

Розвиток туризму почав приносити величезні кошти. Безумовно це не могло не

зацікавити представників «криміналітету», які також намагалися отримувати кошти з туристичного бізнесу. Внаслідок цього ми щороку спостерігали збільшення злочинів у цій сфері, зокрема, крадіжок, шахрайств, вимагань та ін.

За даними опитування низки провідних туроператорів в Україні, можна дійти висновків, що існують непоодинокі випадки нападів на українських туристів за кордоном. Втім, майже усі ці випадки залишилися без належного реагування з боку правоохоронних органів. Основними причинами такої ситуації переважно є:

- незнання мови країни, де перебуває турист;
- короткий проміжок часу знаходження особи в іноземній державі;
- побоювання з боку туриста розголошення певних обставин і події, що сталася,

за різними причинами, та ін.

Все це призводить до того, що злочини не розкриваються, і викрадені речі та цінності не повертаються.

З часом почав змінюватися і предмет злочинного посягання. Якщо раніше предметом посягання переважно були гроші, речі й цінності, то на сьогодні предметом протиправного посягання є і заволодіння правовстановлюючими документами та цінними паперами, майновими правами на нерухомість та ін.

За такої ситуації вчені почали розробляти різні методичні рекомендації з розслідування злочинів, вчинених відносно іноземців, та у сфері туристичної діяльності в цілому.

Загалом, методика розслідування кримінальних правопорушень, вчинених відносно іноземців, є не типовою, адже центральним її елементом є саме «особа потерпілого».

На нашу думку, потерпий-іноземець в цілому визначає:

- місце та обстановку здійснення відносно нього протиправного діяння;
- безпосередньо спосіб злочинного діяння;
- предмет злочинного посягання;
- особу злочинця (їхню кількість, злочини вміння й навички) та ін.

Виходячи з цього, на підставі аналізу кримінальних проваджень і узагальнення матеріалів оперативної, слідчої та судової практики, на сьогодні серед такої категорії осіб (іноземців) можна виділити наступні групи:

- Іноземці, які прибувають на територію України для відпочинку в якості туристів – подорожують історичними місцями або для відвідування лікувальних закладів. За останні 10 років в Україні побудовано багато 5-зіркових готелів з пакетом лікувальних послуг, постійними відвідувачами яких є іноземці (на відміну від низки європейських країн – послуги українських лікарів є набагато дешевшими і більш якіснішими);

- Іноземці, які прибувають в Україну для відвідування релігійних, святих або сакральних місць. Наприклад, Паломники-хасиди, які щороку прибувають до Умані на Черкащині;

- Іноземці, які прибувають в Україну для участі у короткотривалих масових культурних або спортивних заходів. Наприклад, Чемпіонат Європи з футболу, який відбувався в Україні у 2012 році (ЄВРО-2012);

- Іноземці, які прибувають в Україну на тривалий період, насамперед, для навчання у юридичних або медичних закладах освіти України. На сьогодні в Україні навчається значна кількість іноземних студентів;

- Іноземці, які прибувають на територію України на тривалий період для роботи або ведення бізнесу;

- Іноземці, які прибувають в Україну на нетривалий період для отримання сексуальних послуг, для участі у так званому «секс-туризмі».

Якщо брати період повномасштабного вторгнення РФ (2022-2023 рр.), то іноземці, які мігрують (переміщуються) зі Східних і Південних областей країни у Центральні і Західні її регіони внаслідок збільшення військових дій.

Безумовно, що кожна з наведених категорій іноземців може бути предметом розробки окремої методики досудового розслідування.

Виходячи з цього, подальшого наукового осмислення та дослідження потребують питання:

- алгоритмізації дій слідчого при розслідуванні протиправних дій щодо певної категорії іноземців;
- оптимізації організаційно-тактичного забезпечення проведення окремих слідчих

(розшукових) дій для отримання інформації з матеріальних об'єктів, особистісних та змішаних джерел у кримінальних провадженнях даної категорії;

- удосконалення основних напрямів взаємодії слідчого, органів і підрозділів Національної поліції України, інших державних органів і установ, громадських організацій під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених відносно іноземців;
- посилення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти осіб та установ, які мають міжнародний захист;
- удосконалення чинного законодавства у сфері протидії злочинності, враховуючи підвищену інтенсивність процесів міграції громадян.

1. Фаєр І. В. Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців: дисер. ... д-ра філософії за спец.: 081 Право. К. : НАВС, 2022. 262 с.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2019, 2020, 2021 року та за червень 2022 року. Офіс Генерального прокурора+. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozageystrovanikriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
3. Венгерова Ю. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у сфері туристичної діяльності: дисер. ... д-ра філософії за спец.: 081 Право. Дніпро : ДДУВС, 2021. 265 с.
4. Ральченко І. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків : ХНУВС, 2016. 16 с.
5. Замула Б. А. Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України: дисер. ... д-ра філософії за спец.: 081 – Право. К. : НАВС, 2021. 284 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/18690/5/Dis.pdf>.
6. Албул С. В. Кримінологічна характеристика корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземних громадян: автореф. дис. ... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса : ОНЮА, 2005. 20 с.

УДК 343.985

DOI: 10.31733/17-03-2023-367-369

Володимир ЮСУПОВ

провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем криміналістичного забезпечення
та судової експертології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Юрій ПЛЮКОВ

доцент кафедри
кримінального права і процесу
Західноукраїнського
національного університету,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД, ЯКІ ЗАЗНАЛИ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ОБСТРІЛІВ ТА БОМБАРДУВАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Нині в Україні важливим є розроблення методології розслідування воєнних злочинів. Основним способом збирання доказів вчинення воєнних злочинів є проведення слідчих (розшукових) дій, однією з найбільш важливих з них є огляд. Огляд будівель і споруд, що зазнали пошкоджень і руйнувань в результаті артилерійських обстрілів та бомбардувань, є невід'ємною складовою кримінальних проваджень щодо розслідування воєнних злочинів.

Від початку збройної агресії росії зафіксовано безліч фактів застосування ворогом засобів і методів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом. Більшість регіонів сходу України, в яких відбуваються активні бойові дії, регулярно зазнають обстрілів з використанням зенітно-ракетних комплексів ЗРК типу С-300, бомбардувань за допомогою баражуючих боєприпасів, до яких відносять дрони-камікадзе типу «Shahed»,